

Mértékadó

Kultúra • Tv- és rádióműsor

2023. május 8–14.

**Találkozás Orbán Bori
énekes-színésznővel**

**Dokumentumfilm
II. András nyomában**

Iancu Laura újabb költészetéről

Dalok és szerepek

Találkozás Orbán Bori énekes-színésznővel

A kávéházi pincér alaposan megnézi beszélgetőtársamat, miközben leteszi elénk a két gyümölcslevet. Egy húszas éveiben járó, szerény mivoltában is feltűnő külsejű hölgy ül velem szemben. Fellépett már a Fészek Klubban, a Spinoza Színházban, a Nyitott Műhelyben, az Opus Jazz Clubban, és Mátészalkától Kapolcsig ismerik a hangját. Nevezték a Pozsonyi Piknik felfedezettjének, Edith Piaf reinkarnációjának is. Ujabban az Udvari Kamarszínházban magyar történelmi drámák főszerepét alakítja.

– Énekesnőnek vagy inkább színésznőnek tartja magát?

– Gyerekkoromban azt gondoltam, az egyedüli, amihez közöm lehet, az éneklés. Felnőtt koromra, két zenei konzervatórium elvégzése után egyértelművé vált, hogy minden nehézségével és szépségével együtt valóban ez lehet az igaz út számomra. Amikor egy iskolai program révén eljutottam színházba, csodálattal bámultam a színészeket, bátornak és könnyednek láttam őket, s úgy éreztem, erre én képtelen lennék. Tulajdonképpen néha a mai napig előjön bennem ilyen gondolat, miközben megadatott az a kegyelem, hogy jelenleg mindkét szakmát gyakorolhatom és tanulhatom: így már kimondhatom, a színészet ugyanolyan fontos lett számomra, mint az éneklés.

– A hangja lebilincseli a hallgatóit, mondhatni, már rajongótábora van. 2021-ben lemeze is jelent meg a Gryllus Kiadónál. Számított ilyen sikerekre?

– Édith Piaf világa és a régi sanzonok kultúrája a legkedvesebb számomra. Sokáig megpróbáltam utánozni az utánozhatat-

lant, mert Piafot nem lehet utánozni, a hangja minden kis rezdülésében érezhető, amit megélt, amin keresztülment, valamint a mérhetetlen erő, az érzelmek sokasága. A sanzonestjeinkkel egyértelműen az a célom – erre az utóbbi időben jöttem rá –, hogy valamiképpen visszahallhassam a múlt hangjait, harmóniáit, mind a hangszerelés-

Anjou (Fotó: András Ariel)

ben, mind az éneklésben. Ilyen értelemben ez tényleg egyfajta utánzás, hiszen megpróbálom újratereíteni a múltat, már amennyire ez lehetséges. A jelenkor harmóniái ezeket a hangulatokat nem tudják visszaadni számomra. Persze nyitott vagyok más igényes stílusokra, és részt veszek más zenei projekteknél is, de a szanzonestjeinken ez a célom, és érdekelem, hogy a közönségnek is hiányozhat ez a 21. században.

2019-ben a budakalászi művelődési házban kiváló kollégámmal, Pánczél Kristóffal (aki énekel és zongorán kíséri) szanzonestünk volt. Isteni kegyelem, hogy itt felfigyelt rám Miquéu Montanaro francia (okcitan) zeneszerző, és a beszélgetéseink alapján írt egy lemeznyi zenei anyagot a gyermek- és ifjúkoromról.

– Ahogy Piafot, úgy ezeket a dalokat is franciául énekl.

– Így igaz. Olykor kérdezik tőlem, hogy miért nem énekelek többet magyarul. Úgy érzem, ezeknek a szanzoneknak a hitelessége az eredeti nyelven tud igazán megteremtődni. Ez persze szubjektív gondolat, csak a saját érzéseim alapján mondom ezt, mert igazán úgy tudok belekerülni abba a régi miliőbe, ha franciául énekelek. Így létrejön számomra az az állapot, mintha ott lennék, mintha kilépnék a jelenből, s közben mégis a saját, személyes élményeimet adom át a közönségnek. A magyar szanzonek az utóbbi években kerültek közel hozzám, Karády Katalin dalai, illetve a háború előtti magyar dallamok is nagyon a szívemhez szólnak. Sokáig elzárkóztam a magyar daloktól, magam sem pontosan értem, hogy miért, pedig többen biztattak.

– Mit jelent most Önnek a színház? Egy életrajzi játékban többször is alakította már Piafot, a színházban Nápolyi Johanna királynőként áll a színpadon, és Wass Albert történelmi darabjában egy megalázott erdélyi lányt jelenít meg. Az utóbbi előadásban van egy jelenete, amelyben a szerepe szertint megőrül. Az alakításától futkos a nézők hátán a hideg.

– A színház, most már talán kimondhatom, igazi otthont nyújt. Rengeteget jelent nekem, hogy tanulhatok a partnereimtől, az energiák folyamatosan újratereződnek, kiváló színészek vesznek körül, akik nagyon sokat segítettek és segítenek. András Attilának, az Udvari Kamaraszínház igazgató-rendezőjének rengeteget köszönhetek. Ő fedezett fel, bízott bennem, egyre

komolyabb feladatokat ruházott rám, és rengeteg segítséget kaptam tőle a karakterek megformálásához.

– Hogyan bírja a kettős terhelést? Egyik este szanzonek, jazz vagy filmdalok, másnap mélyen átélt teátrumi jelenlét.

– fellépést kívánnék magamnak, magunknak. Pánczél Kristóffal jelenleg egy új lemezen dolgozunk együtt a Valami Swing zenekarral. A régi francia dallamokat, szanzonekat jazzes hangszerezésben az általuk játszott hot jazz & cool swing stílusban adjuk elő.

– Huszonnyolc leszek a nyáron.

– Mit szeretne elérni az életben? Vannak nagy álmiai?

– Most elsősorban az, hogy béke legyen a világban, ennél fontosabb vágyam nem lehet, hiszen az emberiség jövőjéről van szó. Nem tudom, mit hoz az én privát jövőm. Pár éve még nem gondoltam, hogy színházi előadások fontos szereplője lehetek, de most már azt szeretném, hogy meg tudjak felelni az előttem álló, még ismeretlen, újabb kihívásoknak. Énekesként pedig még több koncer-

A világ és a vége (Fotó: András Ariel)

– Isten segítségével. Hittel próbálom élni az életemet, ez ad erőt a munkámhoz. Nem egyszerű ez, folyamatosan gondolni kell a hitet, és nem szeretnék álszent lenni, nem mindig könnyű megtartani. De annyi csoda történt már velem az eddigi pályám során, annyi segítséget kaptam, hogy nem lehetek eléggé hálás.

– Öntől még meg merem kérdezni: hány éves?

– Szép számú hívei biztosan drukkolnak Önnek, hogy valóra váljanak ezek a tervek. Magam is csatlakozom hozzájuk.

– Ha megadja mindezt az ég, nagyon hálás leszek, de így is az vagyok mindazért, amit eddig elérhettem.

Kelecsényi László
Fotó: Sandro Valentini

Az elveszett király

Dokumentumfilm II. András nyomában

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalmi Karán április 20-án bemutatták *Az elveszett király* című történelmi ismeretterjesztő filmet, amely II. András és második felesége feltételezett sírhelyének régészeti feltárását követi nyomon.

II. András király gyengekező báb vagy korszakos uralkodó? Ki volt ez az Árpád-házi király, aki az *Aranybullával* megalapozta a magyar alkotmányosságot, aki hadjáratot vezetett a Szentföldre, és egy későbbi magyar hagyomány szerint felvette a Jeruzsálem királya címet is? Ezekre az izgalmas kérdésekre keresi a választ a nemrég bemutatott dokumentumfilm.

II. András a magyar történelmi köztudatban súlyosan alulértékelt királyunk, uralkodói teljesítménye sokkal nagyobb elismerést érdemelne. III. Béla magyar király és antiochiai Châtillon Anna hercegnő másodszületett fia volt, így eredetileg nem rá, hanem Imre nevű bátyjára várt a magyar trón.

A legújabb kutatások szerint II. András uralkodása idején a Magyar Királyság valóban meghatározó világpolitikai szereplő volt – hallhattuk a filmben.

András kiélezett történelmi helyzetben, hosszú időn át uralkodott. Külpolitikája és államszervező munkája sem hagyható figyelmen kívül. Életének maradandó, épített emlékei mégis nehezen fellelhetők. Magánéletét, közéleti tevékenységének nyomait elfedte az idő, és sírjának pontos helyét sem ismerjük. Az utóbbi időben azonban magyar régészek és történészek újra András király nyomába eredtek.

A történet Szíriában kezdődött, Margat várában. II. András a Szentföldre vezetett keresztes hadjáratából hazafelé tartva ellátogatott ide, és állandó évjáradékot biztosított az itt élőknek. Ezt a várat már akkor a maihoz hasonló készülségi állapotban találhatta a magyar király, s egészen biztos, hogy a templomban is részt vett a szertartásokon, láthatta a freskókat, amelyeket a magyar régészek fedeztek fel és bontottak ki a kutatásaik során.

A filmből azt is megtudhattuk, hogy András a johannita lovagrendhez fordult segítségért a szentföldi hadjárat megszervezéséhez. Akkoriban a Szentföldre eljutni sem volt egyszerű, de hazatérni talán még nehezebb feladatnak számított, komoly logisztikai kihívásokkal járt. A modern történetírás már nagyra értékeli ezt

a teljesítményt, hiszen különösebb veszteségek nélkül visszatértek a hadjáratból a fegyveres zarándokok.

II. András király korában Magyarország az európai vezető hatalmak egyikének számított, ám a király hatalmának nyomai nehezen fellelhetők. Uralkodásának legismertebb mozzanatai nem hadjáratai vagy belpolitikai intézkedései, hanem első felesége, merániai Gertrúd meggyilkolása. A merényletre 1213. szeptember 28-án került sor. Aki ténylegesen kezet emelt a királynéra, az nem Bánk bán, hanem Töre fia Péter volt, aki személyesen is jól ismerhette őt. A gyilkosságról keveset tudunk teljes bizonyossággal. A korabeli krónikás irodalomban is szerepel Bánk neve, aki valószínűleg történelmi személy volt, a II. András környezetéhez tartozó nagyurak egyike. Ám Bánk a merénylet után még kilenc éven át a király környezetében maradt, országbírói tisztségét is betöltötte. Ha köze lett volna a királyné meggyilkolásához, ha ennek akár csak a gyanúja is felmerült volna, egészen biztosan eltűntették volna a föld színéről, nemhogy a király környezetéből. A merényletre a legvalószínűbb magyarázat a személyes gyűlölet lehetett, vagy valami más, irracionális motívum, amit a rendelkezésre álló forrásanyagból nem lehet ki-következtetni – hallhattuk a filmben.

Katona József először 1833-ban színre vitt *Bánk bán* című drámája, illetve Erkel Ferencnek a darab alapján komponált, és 1861-ben bemutatott operája később mégis tehetetlen uralkodóként ábrázolta II. Andrást. A két mű együttes hatása kikezdetlen, a közgondolkodásra sokkal erősebb be-

folyással vannak talán még ma is, mint bármely történelmi munka. II. András Gertrúd királyné halála után újranošult. Második felesége Jolánta konstantinápolyi császárlány, a francia Capeting-dinasztia hercegnője volt. Erkezésével a francia befolyás is erősödött az országban. Az új királyné a politikától távol tartotta magát, karitatív tevékenysége azonban annál jelentősebb volt.

Az ismeretterjesztő dokumentumfilmben történészek és régészek szakszerű elemzésével kísérve rengeteg érdekesség hangzik el, amelyekre a legújabb kutatások során derült fény. Nem véletlen, hogy a közönség soraiban fiatalok, egyetemisták is szép számmal voltak. A film sokoldalúan igyekszik bemutatni II. Andrást is. Rengeteg illusztrációt láthatunk, az elmúlt évezred kódexeinek csodás színes képeit, a korszaknak megfelelő freskókat és más történelmi emlékeket. A szakemberek, akik nagyrészt

a Pázmány Egyetem tanárai, elmondják, amit ténylegesen tudni lehet, de nem hallgatják el azt sem, ami csak feltételezés, hipotézis.

András második felesége, Jolánta sokat segédkezett a király Gert-rúdtól született gyermekeinek kiházásításában. II. András elsőszülött lánya, Mária is jól ment férjhez. A király fia, IV. Béla későbbi magyar király Laszkarisz Mária bizánci császári hercegnőt vette el, Erzsébetet pedig, akit halála után nem sokkal szentté avattak, IV. Lajos türingiai tartománygrófhhoz adták feleségül.

Szent Istvánhoz, az államalapítóhoz senki sem mérhető, ám az Árpád-házi uralkodók közül II. András az, aki hozzákezdett a Szent István-i modell modernizációjához, méghozzá rendkívül sikeresen. Az intézmények, amelyeket létrehozott, évszázadokon át működtek.

A Magyar Királyság akkoriban nagy kiterjedésű, jelentős országnak számított, két legfontosabb városa Esztergom és Székesfehérvár volt. Buda felemelkedése éppen II. András korára esik. Andrást 1205-ben koronázták királlyá Fehérváron, s ezután harminc évig uralkodott. Nála hosszabb ideig csak Szent István ült a magyar trónon.

II. András idejében jelentős gazdasági fellendülés indult el Magyarországon, s az 1222-ben kiadott *Aranybullával* a király évszázadokra megalapozta az ország gazdasági és társadalmi szerkezetét.

Jolánta halála után II. András ötvennyolc évesen, 1234-ben harmadszor is megnősült, felesége az ekkor huszonhárom éves Estei Beatrix, az itáliai estei őrgróf leánya lett. A következő év szeptemberében a király meghalt. Feltételezhetően első vagy második felesége mellé temették, de az erre vonatkozó ismereteink ellentmondásosak. A rendelkezésre álló egykori forrás szerint Nagyváradon halt meg. Azt azonban nem tudni, hogy mi volt II. András végakarata a nyughelyével kapcsolatban. 1233-ban elhunyt második feleségét, Jolántát Egresen temették el, és meglehet, hogy II. András sírhelyét is ott alakították ki.

Uralkodása idején nagyon sok külföldi áramlott be az országba, főként franciák, akik magukkal hozták a gótikát, valamint egy sajátos irodalmi műveltséget és művészeti ízlést. A kultúra terjesztésében szerepet játszottak a ciszterciak is; II. András életében számos ciszterci apátság jött létre az országban. Azt mondják, a bencések szeretnek hegyre építkezni, a ciszterciak pedig a vadont kedvelik. A ciszterciak a föld feltörésében élen járó rend, eljegyezték magukat földdel, és a rend nagyon fontos szerepet játszott a mezőgazdasági újítások meghonosításában. Az egresi monostort, amely Jolánta királyné nyughelye lett, még 1179-ben, III. Béla uralkodása idején alapították a ciszterciak.

Ma, csaknem nyolcszázötven évvel a monostor alapítása után Egres település még mindig létezik. A nagylaki magyar-román határátkelőtől mintegy tíz kilométerre találjuk a falut, Románia területén. A helyi lakosok a régiek elbeszéléseiből és a helyben talált kövek alapján is úgy tudják, egykor egy királyi alapítású szerzetesi monostor állt itt.

„2011-ben, a szíriai Margat várának kutatása során merült fel az ötlet, hogy ha már ásásokat végzünk a II. András által meglátogatott keresztres lovagvárakban, akkor érdemes lenne megkeresni a király sírját is” – mondta el Major Balázs ásátásvezető régész. A kutatók így mentek el a következő évben, 2012-ben Egresre. Radarfelvételeket készítettek a vizsgált területen, próbálták megkeresni a monostor maradványait. A felvételek alapján gyorsan nyilvánvalóvá vált, hogy hol állhatott az épület. Megkezdték

hát az ásást, és II. András sírhelyének keresését Major Balázs régész, intézetvezető docens irányításával.

Érdekesség, hogy alig valamivel a munkálatok kezdete előtt kiderült, a telek, ahol a kutatók II. András sírját sejtették, talán megvásárolható lenne. Két román nyugdíjas volt, akik Dániában éltek, és csak ötévente utaztak Romániába. Szerencsére éppen abban időben látogattak haza, és így sikerült megállapodni velük.

A film részletekbe menően mutatja be az egresi ásátási területen zajló különleges régészeti munkát. A kutatók főként apróbb tárgyakat találtak, kis szoborfejeket, vörösmárványból készült faragványokat és más faragott köveket. Amint a filmben láthattuk, még a falu utcáin is találni korabeli kőmaradványokat. A feltáró munka során felmerült, hogy célszerű volna rekonstrukciós rajzot készíteni az egresi monostorról. Nem volt könnyű a feladat, hiszen még az alaprajzot sem ismerték a régészek. Végül két modellt is készítettek, ezeket a filmben is láthatjuk.

A régészek a kutatások során egy központi helyen lévő sírpítmény alapozására bukkantak, és valószínűnek tartják, hogy itt lehetett a királyi pár temetkezési helye. De uralkodói maradványokat nem találtak. Történelmi múltunk emlékei hiányosak; el kell fogadnunk, hogy az idők során sok minden elpusztult, megsemmisült – hallhattuk a filmben a szakemberektől. Nagyon valószínű, hogy a tatárjárás idején a mongolok feldúlták az egresi monostort, felnyitották a sírokat, és elvitték a bennük lévő értékeket. A filmből kiderül, hogy a régészek a területen töredékes csontvázakat, csontokat is találtak, általában szétszórva, de királyi maradványok nem kerültek elő. Az uralkodói csontváz beazonosításához sok esetben a koponyán található patinalenyomat nyújt támpontot a szakembereknek. Az elhunyt királyt ugyanis hagyományosan felölti koronával temették el, ami – miután fémből készült – nyomot hagy a koponyacsonton. Az egresi feltárás során királyi maradványok nem kerültek elő.

A film vetítése után kerekasztal-beszélgetés kezdődött a kutatásban részt vevőkkel. Jelen volt Major Balázs ásátásvezető régész, Langó Péter régész, tanszékvezető docens; Bácsyati Dániel történész, tudományos

munkatárs; Buzás Gergely régész; művészettörténész, múzeumigazgató; Szovák Kornél történész, egyetemi docens; Végh András régész, egyetemi docens.

Major Balázs, az ásátás vezetője elmondta: „Egy önkéntes kollégánál, Orosházi Bernadett ötlete volt, hogy próbáljuk megtalálni II. András sírhelyét. Kijött Szíriába, hogy együtt dolgozzunk nyáron egy hónapot, és valójában innen indult az egész történet. Amikor a tanszékünknek ásátást kerestünk, főként Szíriában, akkor kezdődött el a román kollégákkal a közös munka, amiben rengetegen részt vettek.”

Azt is megtudhattuk, hogy az egyetemi hallgatók számára remek lehetőségnek bizonyult a II. András nyomába eredő kutatás, amely nem csupán szakmai szempontból volt hasznos, hanem a közösség összekovácsolásában is sokat segített. A munka – mint hallhattuk – részben a covid-járvány idejére esett, ami persze nehezítő körülmény volt. Az is elhangzott, hogy a régészeti feltáró munka nem ért véget, a jövőben folytatódik, Szíriában is.

Az esemény végén szintén megosztotta gondolatait a jelenlévőkkel a dokumentumfilm rendezője, Bertha Lívia, aki nélkül aligha készült volna el ez a remek ismeretterjesztő film.

Mészáros Ákos
Fotó: Merényi Zita

Major Balázs ásátásvezető régész

Halmai Tamás

Szőlőszem és nyárfa

Iancu Laura újabb költészetéről

„Nem azért félek, mert nem bízom, hanem azért bízom, mert félek.”

(A kereszt a szurdokon átívelő hid
– Beszélgetés Iancu Laura költővel.
Bodnár Dániel, *Új Ember*, 2023. április 9–16.)

(1)

A *vágány mellett* című kötet (*Magyar Napló*, 2022) Iancu Laura költészetének legszebb erényeit gyűjti egybe – az istenkereső szenvedély szenvedtető keménységétől a rímeket is *alázattal elfogadó* szabad(verses) beszédig. Ha csak a költő egyedi szókapcsolatait kigyűjtenénk – és csak ebből a könyvből –, akkor is rögtön láthatnánk, mennyire teljes és önálló ez a nyelvi univerzum. Ilyen jelzős leleményekre gondolok: „földutak kétlábú vadja (*Idő[köz]ben*) – „zárban felcsattanó csellóhangok” (*Karod emléke*) – „golyóálló zöld” (*Megtelik szemem*) – „ostoron nőtt test” (*Estvégi leltár*) – „temetőszagú éjszaka” (*Magamban*) – „őszvégi anyám” – (*Napkeleti asszonyok*) – „szállásadó menekülés” (*Út menti járás*) – „betegágyas madarak” (*Párhuzamos különidejűségek*) – „körözött gondolatok” (*Látogatás*) – „háromszemű ég” (*Sátoros ünnep*) – „különutas gondviselés” (*Múlhatatlanul*) – „kötényes keresztény” (*Látkép*)...

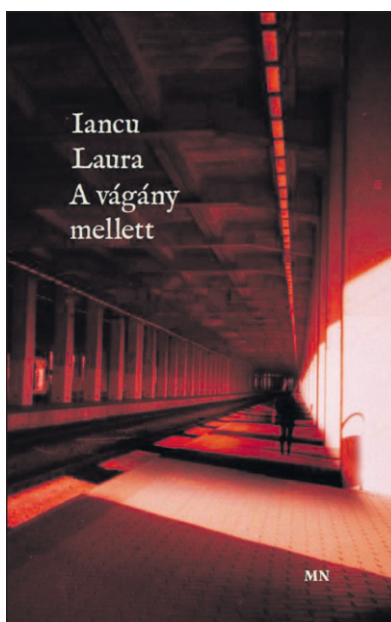
(2)

Talán nemcsak a szeretet konfessziós gesztusainak, hanem a művészeté formált létezésnek is köszönhető, hogy „az ember mégis emlékeztethet Istenre” (*Az irgalmasság vasárnapján*; *Új Ember*, 2023. március 26.).

A helyreálló rend hite Iancu Lauránál a lelki józanság alakváltozata: „a medrek végül visszanyerik / lecsapolt vizeiket” (*Amikor asztalnál ültünk*, in: *Oratórium*, *Magyar Napló*, 2021 – a továbbiakban: O) – „az istenismeretnél nincs kisebb / sem nagyobb álmom / amelyből felébredni mégis lehetséges” (*A tapasztalat fölfalja fiait*, in: *A vágány mellett* – a továbbiakban: VM). Az *Isten tenyerén* toposzát és a kedves intim közellétét vetíti egymásra egyetlen letisztult sor: „tenyereden közelebb van a haza” (*Amikor egybegyűjtetek*; O). A haza fogalma egy másik szöveghelyre is utal, mely a hús-vér terek valóságára int: „térképből nem lesz haza” (*Amikor harmadszor szólta*; O).

Más szöveghelyek a félelem nyelvétől az eljövendő mennyei otthonig vezetik el az olvasót: „játszom / a szavakkal hogy ne féljenek” (*Amikor azt hallom*; O) – „Vedd komolyan, Uram, / nincsen szó, ha nem Te beszélsz!” (*Este a faluban* [10]; O) – „új szavakat tanítok ajkammak” (*Lépcsők*; VM) – „a sok szennyet röstelltem előhozni / azok volnának a lírai részletek / a szentség vadhajtásai” (*Szabadság szerelem*; VM) – „veszem észre azt dúdolom magamba’ / otthonom lesz az Isten háza / ez nyelvem jövő idejű mondata” (*Napszakok esti kérdéssel*; VM). (Ez utóbbi kivágat válaszos szoltárt idéz, azaz szövegszerűen is visszaülleszt az ember beszédét a Logosz stílusztikájába!)

Az istenélmény az időn kívüli idő tapasztalatával ajándékoz meg – mindig és most: „A te naptáradban / mindennap halottak

napja van, / és minden este Karácsony” (*Este a faluban* [1]; O) – „... hittem, hogy ami folyvást csak érkezik, / sohasem múlik el.” (*Este a faluban* [6]; O) – „ezt a telet ne keresd / az évszakok között” (*Idő[köz]ben*; VM; vö. „a Föld ahová költözöl / nincsen a bolygók között [*Amikor nézek utánad*; O]). A szeretet szelíd kívánalma kézenfekvő motívum: „nem csak uralkodni s szolgálni lehet / szeretni is illene minél lehetetlenebb” (*Üzenőfalra*; VM). Ennek mintegy párja az irgalomra reflektáló versmondattal, amely kétértelműségbe (1. ‘csak irgalmasnak lenni szabad’, 2. ‘csak az irgalomnak van szabadsága’) gyűjti a kegyelmes végtelent: „csupán az irgalom szabad” (*Határ menti szavak*; VM).

A felszabadított tekintet teológiája is minduntalan szót kér Iancu Laura költészetében: „nem szeretem a végtelent / szabad szemmel nem látható” (*Rendezett magány*; VM) – „szabad szemmel láthatatlan jövő” (*Egy óra a templomban*; VM) – „ablakot kellene mosni / látni akarom tisztán akarom látni / az átmelegedett földet átszűrő fűszálakat” (*Sátoros ünnep*; VM) – „ha felnézek visszánéz rám” (*Ének a sziklákról*; VM) – „ágyam felett a szentképek / a sötétben is látnak” (*Jóbbal a szélben*; VM).

Bűn és megtérés között a kereszt a legrövidebb út, sugallja a költő egész életműve – benne ezekkel a ráismerésekkel: „a bűnnél édesebb a megtérés” (*A tónál*; VM) – „mert mégis csoda hogy Isten / időtlen túri amit lát [...] azt hittem fel-

dúlt megszegyenít / rám méri ó és új csapásait / de csak a keresztet hagyta itt" (*Látogatás; VM*; itt a bokorrím különös, archaikus nyomatékot ad a verszárlatnak) – „hússzívvel nem lehet sokáig úzni / az ördögimádást" (*Vévévé emberkorban; VM*). S a gyász keretezte halálról („mi fáj jobban / a halál vagy a gyász" [*Kötések; VM*]) és az imádság nélküli magányosságról („volt-e ki imádkozott veled" [*Mert akkor én; VM*]) ugyancsak teljességet magukba ölelő részletek vallanak.

A *Ha fiam volnál* Jézus már *blaszfémiával kacérkodó* címével elbűvöl, meghat és megnyer. A szöveg a gyöngédség aprólékos mozdulatait bontja ki; egyik legszebb részletében pietás látomást veigyítve az anyai gondoskodás jelrendszerébe: „s mikor már mindent megtanítottam / melléd fekszem és szőlőszem hátacsckádra / csodálkozó ujjaimmal / nagy rezgő nyárfát rajzolok" (*Ha fiam volnál Jézus*). (Költészettörténeti szempontból is tanulságos idevonnunk azt a Rilke-strófát, mely a *fiam* motívumát az eleven melegség világából elvont-filozofikus terekbe helyezi át: „Tereknek mennyi sarka volt már szorosan / bennem, belül. Nézek a szélre – / mint a fiam, olyan." [*Szonettek Orfeuszhoz, Második rész / I., ford. Báthori Csaba.*])

(3)

A tiszta költészet arca tekint ránk akkor is, ha egyetlen verset silabizálunk részletezőbben. Például az *Isten a fájdalom* című darabot, mely hovatovább metafizikai szentenciák sorából állítja elő poétikus érvényét. A Fény elsőbbsége („az élet akár a hajnal / ragyog inkább mint történik"), a világ ítéletmentes dicsérete („a legtöbb hogy ami megtörténhet megtörténik"), a sebek szavaknál hatékonyabb beszéde („amit nem lehet szóval kimondani / megcselekszi a szenvedés") és a teodiceát az esztétika tartományába átterelő gondolat („Isten a fájdalom szépnek teremtette") olyan tételek, melyek páratlanul sűrű és tiszta szellemi légkörre elegyednek össze:

Isten a fájdalom

az élet akár a hajnal
ragyog inkább mint történik
ismeri a különbséget köd és köd
egyenes vonal és egyenes vonal között
a legtöbb hogy ami megtörténhet megtörténik
minek vitatkozni a sötétséggel
várakozom inkább veled
amit nem lehet szóval kimondani
megcselekszi a szenvedés
Isten a fájdalom szépnek teremtette

(4)

A költészet segít *legalább a tükröket színről színre* látnunk. A *katolirikus* költészeti hagyomány különösen lelkiismeretes társunk ebben. Főképp akkor, ha figyelembe vesszük, hogy nem csak a költészet költészet... Christian Bobin szavait (Báncsi Szilárd fordításában) fűzöm értelmező-összefoglaló appendixül Iancu Laura nyelvi jelenlétéhez: „Minden egyes gesztusunk, minden egyes napunk anélkül, hogy a rendkívülit, a látványosat keresnénk, megakadályozhatja, hogy a világ a szakadékba guruljon. [...] Költői módon élni egy boldogtalan világban nagyon nehéz, de lehetséges. Ez annál is inkább szükséges, mivel a világ elvész, megsérül és szétszakad. Erre annál is inkább szükség van, mivel itt-ott fény sugarak nyílnak meg. Ez nem az úgynevezett művészek előjoga. Egy anya, aki visszateszi a lepedő szegélyét alvó gyermeke arca mellé olyan, mintha közben az egész csillagútra vigyázna. [...] Egy emberi életformáról van itt szó a világban. Mert költőien lakni a világot és emberileg lakni valójában ugyanaz."

Iancu Laura

A hegyet járt ember

pénteken óráig nézem
szalmaszálakból font tenyerem
újra látom a vérágak útját
bőröm megtelik érintésed színeivel
így
sétálgatok madártollak s
félmeztelen csigák között
az éggel egybenőtt hegyen
tüdőmből üvölt a bűntudat
mintha visszhangra felelné
kiált a varjúcsapat
távolodó szárnyverésére
irgalmat kérek irgalmat

Az adzsudi varjak

meglátogatnak

éjfél után a síneken a varjúk
lecsukott szemmel hosszú lépésben
szökdösnek
tüske farkuk rója a követ a vasat
nem néznek nem hallgatóznak
nem félnek
én a holdfénynél megriadó idegbeteg
ütöm-verem a vonatablakot
hess madarak Hess Hess Hess
nem közelednek nem távolodnak
törmelékhegyek vonulnak
és behasít olykor egy-egy kőkereszt
ha volt is rajtuk Krisztus
ellopták megszökött
fu tok én is
fu tok fu tok
a kupé falai között
az egyik fiam ráz
a másik megitat
hess madarak Hess
várnak fiaitok

EGER 91.8 MHz | MISKOLC 95.1 MHz | TOKAJ 101.8 MHz
SATORALJAUJHELY 90.6 MHz | GYÖNGYÖS 102.2 MHz
ENCS 95.4 MHz | HATVAN 94.0 MHz | TÖRÖKSZENTMIKLÓS 96.4 MHz

SZENT
István
RÁDIÓ

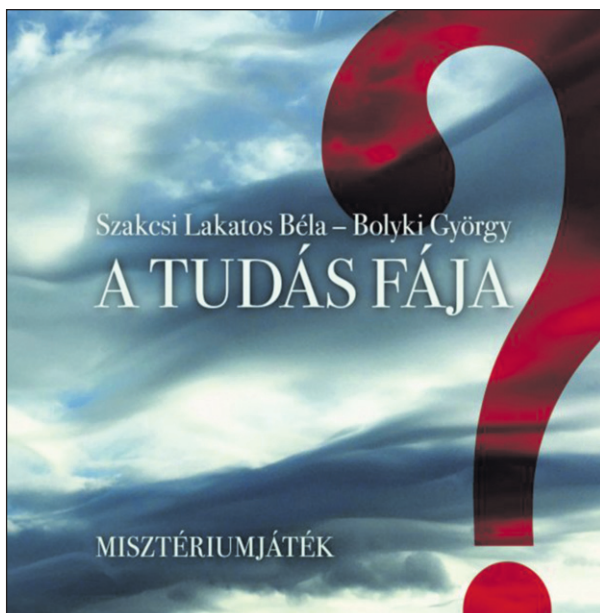
szentistvanradio.hu

Szembesítés

Szakcsi Lakatos Béla és Bolyki György misztériumjátékáról

Még a tavalyi év végén két hír érkezett gyors egymásutánban: előbb sajtótájékoztatón mutatták be Szakcsi Lakatos Béla Bolyki Györggyel közösen szerzett, *A tudás fája* című misztériumjátékát, majd nem sokkal azután a hírneves jazz-zeneszerző haláláról értesülhettünk. A terjedelmében és fogalmazásmódjában is súlyos mű megjelenése azóta – úgy tűnik – szinte visszhangtalan maradt. Megfejtetlen ez a csend, ám valamiképpen mégiscsak érthető: *A tudás fája* bibliai alapokon vet számot az emberiség eddigi történelmével, zenéjében pedig a kortárs komolyzenei törekvések közérthető szintézisére törekszik.

Nagy vállalás volt ez az ötletét már évtizedek óta dédelgető Szakcsi Lakatos Bélától, aki hosszú jazzpályafutása során írt már nagyobb terjedelmű műveket, s a még életében be-

fejezett új darabot fő művének tartotta. Kockázatos, mondhatni veszélyesen korszerűtlen ugyanis a 21. század elején klasszikus oratorikus formában gondolkodni, s egyúttal profétai hangot megütni a gyors trendeknek hódoló, kellemes értékrelativizmusban úszó korszellemmel szemben. Az interneten ingyenesen közreadott, négy képre és egy nyitányra tagoló darab első hallgatása után a hallgató is tapogatózik: kétségkívül kortárs zenét hall, mégpedig izgalmas, felcsigázó sűrítésben. Jazzfutamok, filmzenei grandiozitás

vagy popos slágerdallamok helyett nagy műgonddal megkomponált, ugyanakkor tempóban, tonalitásban és hangvételben szabadon mozgó, néhol igazi meglepetéseket, sőt, katarzist okozó zene született. Az egészhangú és modális hangsorok, illetve a merész harmóniai váltások ellenére a hangnemiség mindvégig kitapintható; a diszsonancia funkcionális és illusztratív. A szereplőket életre keltő szólisták (Kökény Attila, Csapó József, Pintér Dömötör, Silló György Béla, továbbá Dolhai Attila, Malek Andrea, Sasvári Sándor és Horváth Ádám) alázattal formálják dallamaikat, Szakcsi pedig indaszzerűen vissza-visszatérő, jellegzetes dallamok révén fogja össze a széles folyamként ide-oda hömpölygő, sok felfedeznivaló réteget rejtő zenei anyagot. Direkt idézetként a zárótételben felbukkan a *Dies irae* gregorián motívuma, s megszólal egy rapbetét, valamint egy szatirikus keringő is.

A mű szöveggönyve az emberiség *Szentírásból* ismert hajnaláig vezet vissza minket: a jelenetekben az édenkerti bűnbeesés, az özönvíz és Babel tornyának története bontakozik ki. Mindezt megelőzi egy himnikus nyitány, amely a teremtő Isten dicséretével adja tudunkra: az Úr örömet leli az Univerzum gazdag változatosságában, és soha nem mond le az emberiségről. Bolyki György szövege több ponton használja a magyar bibliafordítások archaizáló stílusát, ugyanakkor korszerűen, letisztultan fogalmaz, s közben értelmez és reflektál, hangsúlyozva a darabon végigvonuló vezérgondolatot, miszerint az emberi nem hűtlenné vált Teremtőjéhez és ol-talmazójához. A szöveggönyv jó érzéssel, szelíden emeli el szereplőit a konkrét történésektől: így láthatjuk meg Ádám, Éva, Noé vagy Nimród

alakjában azt az emberiséget, amely tragikus könnyelműséggel feledi az áldást, és elbukik a próbán – először hazugság, majd hedonizmus, végül hatalommámor révén. Mindez sokkal kifejezettebbé válik a *Vízió* címet viselő záróképben, ahol a kor-szellemet megtestesítő három szereplőt a rég elhunytak lelkei szembesítik a jelenkor tragikus irányvesztettségével. Míg a mű egésze alaposan kidolgozott koncepció mentén, figyelemre méltó hangulati és mondanivaló-béli egységben építkezik, a hallgató figyelmét főként ez az utolsó kép kelti fel, amely egyszerre próbál beszélni a jelenről és a jövőről. Borzongató az elénk táruló látomás: az önmagát langymeleg posztmodernbe ringató emberiség halálba fonyasztja magát, s pazarlásával elpusztítja rábízott élőhelyét, a Földet.

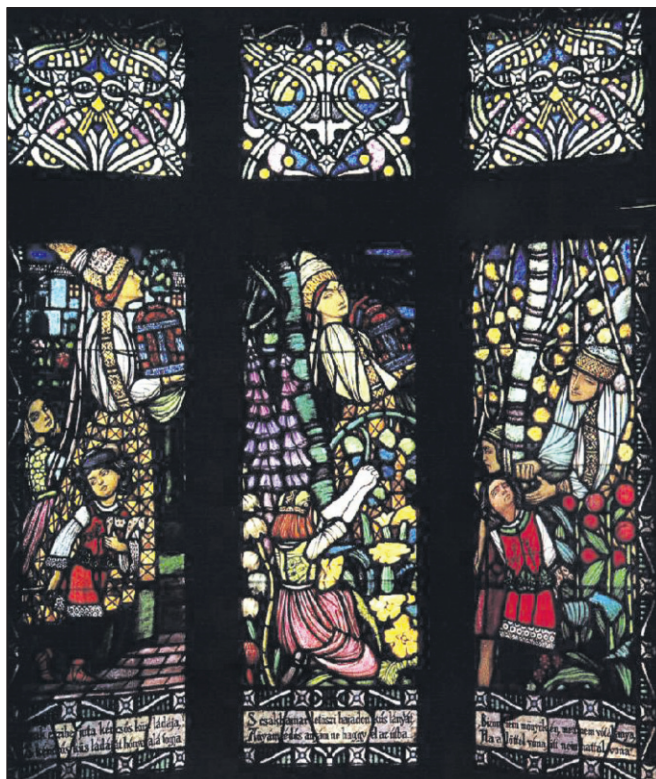
A modernitás válságának tüneteit számba véve Heidegger körünk emberének létfeledéséről, Hamvas Béla a mai ember sátánfeledéséről beszél – két, egymást szorosan feltételező, félelmetes lépcső az ontológiában. Erről szól megrázó erővel *A tudás fája*, amely bár az univerzális mondanivaló igényével készült, szívében mélyen keresztény ihletettséggel. Megszólít, kérdést intéz hozzánk: szembesít önmagunkkal és a világhelyzettel. Valahogy úgy, ahogy egy názáreti tanító tette kétezer évvel ezelőtt.

(Szakcsi Lakatos Béla – Bolyki György: *A tudás fája – Misztériumjáték négy képből, szerzői kiadás, 112 perc, 2022*)

Zúgja harang és orgona bűgja

A motívumaikban a szenvedéstörténettel és a Mária-siralommal, mitikus összetevőikben az elhárító mágiákkal összefüggésbe hozható, korábban számon nem tartott archaikus népi imádságokról legavatottabb magyar szakértőjük, Erdélyi Zsuzsanna a Fondazione Ambrosiana Paolo VI szervezte gazdai konferencián (1990) elhangzott előadásában megállapította, hogy a bűcsúformulák ismertté válásának időszakában kialakult záradékuk az „áldást, bűcsút és bűnbocsánatot osztó” kezdet mostoha körülmények közt el nem érhetőnek véelve, segítségül „az égiekét ragadta meg”. Állítását a többi közt a bukovinai Andrásfalváról származó, „talán az egyik legszebb” magyar imazáradékkal igazolta. Ebben a szenvedését felidéző Krisztus így szól: „Hirdesd, hirdesd, Úr anyala: / Aki ezt elmondja / Este lefektibe, / Reggel fölkeltebe, / Főképpen napjába háromszor, / Halál órájkor pokol kapuja előtte záratlan bezáródik, / Mennország ajtaja záratlan kizáródik, / Mennyei harangok megkondulnak, / Oltári gyertyák fellobbannak, ámen.”

Ég és föld között közvetítő szerepet vállaló harangok kondulnak meg a moldvai Klézsén lejegyzett Márton Szép Ilona ballada záradékában és a magyar balladaköltészet csúcscaként emlegetett, székelyföldi Júlia szép leány zárószóiban is, az utóbbiban hosszan zengő felhangokkal, a balladának *A mennybe vitt leány* folklórisztikai típusba sorolását mintegy kérdésessé téve. Ehhez a folklórisztikai művelethez Szabédi László korábbi egyoldalúságokra figyelmeztető, briliáns esszéje (1954) nyújt segítséget, mindenekelelt a „Mert most esött héja szüzek seröginek” sor értelmének a megvilágításával. A nem kellően figyelmes olvasó ugyanis elsiklik a sor „most halt meg” jelentése fölött, s gondolkodás nélkül elfogadja, hogy az anyjától elköszönő leány a mennyben a nemrég elhunyt szűz helyét töltheti be. A novíciák beöltöztetésének a *Lányi-kódexből* (1519) vett leírása eloszlal minden figyelmetlenségből fakadó esetleges félreértést. Júlia szép leány nem meghalni, hanem más életformát vállalni készül. Három napig ismerkedik a regulával, majd a szertartás rendjén koszorúját elszaggatja, szerzetesi ruhába öltöztetik, lemetszik haját, végül „az töb szüzek

kezzebe” viszik. A ballada záradékából arra következtethetünk, hogy zárdába vonulása nem belső indítatású, hanem – ami a középkorban és a kora újkorban nem lehetett ritka – a család birtokának osztatlan egészben tartását szolgálja: „Sirass, anyám, sirass, éltömbe hadd halljam, / Hadd halljam éltömbe, hogy siratsz hótomban! // – Leányom, leányom! Virágos kertömbe / Első raj méhömnek gyöngye lépecskéje, / Gyöngye lépecskének sárguló viasz, / Sárgó viaszának fődön futó füstje, / Fődön futó füstje s mennybe ható langja! // A mennyei harang húzatlan szólalék, / A mennyei ajtó nyitlatlan megnyílék, / Jaj! az én leányom oda bévezeték.”

Megkondulnak a harangok a szóbeliség utáni évszázadokban is, például Dsida Jenő *Miért borultak le az angyalok Viola előtt?* című nyáralkonyi története hatodik fejezetében. A fejezet záradékát betöltő zsongás a költőt mintegy meghazudtolva egyszerre szó és kép és ünnepi muzsika: „Nem tudnók elmondani, elmuzsikálni, lefesteni, bárhogy akarnók: / mint lett isteni, ünnepi csarnok a külváros poros és füves útja, / mint bődültek az áhíthatos, hazabandukoló, szelid esteli barmok, // mint lobbant fel a tűz az egek lila tömbjén s lent a nehéz por, / sűrű templomi tömjén, mint füstölt Violának lengő légi nyomába, / mint hullottak térdre az emberek és mutogattak a gyermekek és / mint kondult meg fékeveszetten a nagy város valamennyi harangja: // ging, gong, mindezt a kis Violáért! / ging, gong, ne sajogjon a lába szegénynek! / zúgja harang és orgona bűgja, pengeti lant és harsona zengi: / Angyalok asszonya Ó és ülni fog egykor az Úrnak jobbja felől.”

Mózes Huba

1% KÖSZÖNJÜK,
HA SEGÍT BENNÜNKET!

ADÓSZÁMUNK: 18183674-1-42
ORSZÁGOS KATOLIKUS RÁDIÓ ALAPÍTVÁNY

európaRÁDIÓ

A református értékadó

94,4 Mhz 102,1 Mhz 90,4 Mhz 100,5 Mhz 100,0 Mhz

Debrecen Mezőkövesd Miskolc Nyíregyháza Sátoraljaújhely

europaradio.hu

A Kálvin Kiadó és a Magyar Bibliatársulat AJÁNLATA

„Bűneinket (Jézus) maga vitte fel testében a fára,
 hogy miután meghaltunk a bűnöknek, az igazságnak éljünk: az ő sebei által gyógyultatok meg.”
 (Péter első levele 2,24)

**DEUTEROKANONIKUS
 BIBLIAI KÖNYVEK**
 Magyarázó jegyzetekkel
 B/5 · 296 oldal · keménytáblás · 5900 Ft

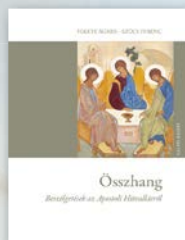
Miklya Luzsányi Mónika –
 Miklya Zsolt (szerk.)

FELHŐSZÁRNYAK

Nyárváros magazín
 1-2. osztályosoknak
 Kivehető társas átek-melléklettel
 A/4 · 28 oldal · kartonált · 1200 Ft
 (Kálvin Kiadó – Refrantár)

Kókai-Nagy Viktor
**KARIZMATIKUS
 GYÜLEKEZETVEZETÉS
 AZ ÚJSZÖVETSÉG KORÁBAN**
 Próféták a páli gyülekezetekben
 B/5 · 192 oldal · kartonált · 4000 Ft

Fekete Ágnes –
 Szűcs Ferenc
ÖSSZHANG
 Beszélgetések az
 Apostoli Hitvallásról
 B/6 · 64 oldal
 kartonált · 700 Ft

Bajcsi Norbert
SZENVEDÉLLEL
 Utam a drogtól a velünk élő Istenig
 A/5 · 188 oldal · kartonált · 1800 Ft

Zámbóné Tóth Emese
**TÍTEK A MENNYEK
 ORSZÁGA**

Imádságok gyermekeknek
 152x167 mm · 124 oldal
 keménytáblás · 1300 Ft

Hézszer Gábor szerk.
KÖTŐJELES TÖRTÉNETEK
 Fr/5 · 102 oldal · kartonált · 800 Ft

TÚLÉLŐKÉSZLET A BIBLIA OLVASÁSÁHOZ

A/5 · 120 oldal · kartonált · 2000 Ft
 Mit kezdjek ezzel a régi és furcsa könyvvel?

VELE VACSORÁLOK, ÉS Ő ÉNVELEM

Fr/5 · 68 oldal
 kartonált · 600 Ft
 Bibliai szövegválogatás
 és idézetek
 egyházatyáktól

Bölcshöldi András (szerk.)
HÚSVÉT KÖZELÉBEN
 Magyar írók novellái böjttől pünkösdig
 Fr/5 · 176 oldal · keménytáblás · 2500 Ft

Farkas József
**A VILÁG TELE
 VAN ISTENNEL**
 Három evangélicizáció
 Magyar református
 igehirdetők sorozat 3. kötet
 A/5 · 208 oldal · kartonált · 2500 Ft

A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója

🏠 1113 Budapest, Bocskai út 35. ☎ 06-1-386-8267 • 06-30-276-7343

✉ kalvin.kiado@kalvinkiado.hu 🌐 www.kalvinkiado.hu • www.bibliatarsulat.hu

Vásároljon a weboldalunkon 15% kedvezménnyel!